

Mykola Vashchenko

Uwarunkowania decyzji inwestorów zagranicznych na Ukrainie w ujęciu regionalnym

Słowa kluczowe: *bezpośrednie inwestycje zagraniczne, ryzyko, zwrotność, regiony, Ukraina*

Abstrakt: Celem artykułu jest określenie wpływu BIZ na rozwój regionów Ukrainy. W oparciu na założonych teoretycznych będzie przedstawiona kwestia heterogeniczności w zakresie regionalnej dystrybucji BIZ oraz wpływu tego zjawiska na rozwój kraju goszczącego. W tym celu zostaną wykorzystane metody analizy danych statystycznych oraz materiałów źródłowych. Indukcja pozwoli wyciągnąć właściwe wnioski. Z kolei wskaźnik koncentracji Herfindahla–Hirschmana wskaże na sytuację w zakresie dystrybucji kapitału zagranicznego w ramach ukraińskich regionów. Wyniki badania wskazują na znaczny poziom koncentracji kapitału zagranicznego inwestowanego w ukraińską gospodarkę. Ma to ujemne skutki przejawiające się w rozwarstwieniu się społeczeństwa i tworzeniu luk w zakresie rozwoju gospodarczego.

WPROWADZENIE

Pomijając cechy szczegółowe bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), można śmiało stwierdzić, że jest to zwykła forma prowadzenia działalności gospodarczej, z tym że jej część odbywa się poza granicami państwa, w którym inwestor posiada swoją siedzibę. Motywy, którymi kierują się podmioty zaangażowane w realizację tego rodzaju działań, są w dużej mierze zbieżne z motywami firm, które dokonują inwestycji wewnątrz ojczystego kraju. Z jednej strony inwestorzy najczęściej dążą do maksymalizacji poziomu zwrotności z zainwestowanego kapitału, z drugiej zaś do minimalizacji ryzyka związanego z tą działalnością. Ryzyko w danym kontekście należy rozpatrywać jako prawdopodobieństwo nieuzyskania albo uzyskania w niepełnej mierze zamierzonego rezultatu. Niemniej jednak istnieją również inne motywy ekspansji zagranicznej poszczególnych firm: zdobywanie nowych rynków zbytu, dostęp do tańszych

lub brakujących czynników produkcji, zmniejszenie szeroko pojętych kosztów transakcyjnych etc.

Bez wyjątku wszystkie transakcje gospodarcze są narażone na ryzyko, którego poziom jest uwarunkowany wieloma czynnikami. Jednym z takich czynników jest fakt przekroczenia granic kraju, w którym znajduje się podmiot dokonujący takiej czynności. Z tego rodzaju ryzykiem ma się do czynienia w przypadku występowania inwestycji zagranicznych, a w szczególności BIZ. W tym przypadku inwestor zagraniczny znajduje się pod wpływem podwyższonego ryzyka związanego z wejściem na nowy i jak dotąd nieznaną teren. Nowe otoczenie biznesowe, polityczne, kulturalne, geograficzne oraz prawne sprawiają, że wzrasta poziom niepewności uzyskania zamierzonego efektu. Ponadto na podwyższone ryzyko w większej mierze narażone są podmioty dokonujące inwestycji w krajach transformacji (Emmett, 1997, s. 46). Poziom niepewności w takim otoczeniu jest kilkakrotnie wyższy niż w krajach rozwiniętych. Jest to związane z realizacją reform systemowych oraz wywołaną tymi procesami nietrwałością podstawowych wewnętrznych układów politycznych, gospodarczych i prawnych. Niemniej jednak gospodarki transformacji dla inwestorów zagranicznych są atrakcyjne pod względem rynków dla swoich towarów bądź usług, mimo że cechują się podwyższonym poziomem ryzyka. W ten sposób można stwierdzić, że zagraniczne firmy wchodzi na tego rodzaju rynki dopiero wówczas, kiedy szacowany poziom zwrotności z ich kapitału znacznie będzie przewyższał możliwe straty wywołane dużym ryzykiem (Petrovic, Stankovic, 2009, s. 20).

W celu zbadania powyższych założeń wybrana Ukraina. Jest to kraj należący do grupy gospodarek transformacji. Prowadzenie działalności gospodarczej w tym państwie jest narażone na duże ryzyko i jednocześnie ma znaczny potencjał rozwojowy. Wobec tego problemem naukowym przyjętym do rozwiązania w ramach danej pracy są konsekwencje dla gospodarki kraju przyjmującego spowodowane realizacją przez inwestorów zagranicznych zadań własnych. Podejmując decyzję o prowadzeniu działalności gospodarczej w wybranym państwie inwestor zagraniczny następnie wybiera region, który najbardziej odpowiada profilowi i założeniom jego dalszego funkcjonowania. Dlatego celem niniejszego opracowania jest określenie wpływu BIZ na rozwój regionów Ukrainy. W tym celu zostanie wykorzystana metoda analizy danych statystycznych oraz materiałów źródłowych. Jako metoda wnioskowania naukowego zostanie wykorzystana indukcja. Przy analizie regionalnych dysproporcji w zakresie akumulacji kapitału zagranicznego, spowodowanych funkcjonowaniem obcych firm, będzie pomocny wskaźnik koncentracji Herfindahla–Hirschmana (HHI). Okres objęty badaniem obejmuje lata 1999–2010. Wybranie ram czasowych jest uwarunkowane dostępnością spójnych materiałów statystycznych.

W pracy została postawiona hipoteza głosząca: że BIZ mają pozytywny wpływ na rozwój regionów kraju przyjmującego.

ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE

Wraz z rozwojem międzynarodowych stosunków gospodarczych, a w szczególności rozwojem tendencji globalizacyjnych między poszczególnymi krajami w coraz szerszej skali toczy się walka konkurencyjna o przyciąganie środków inwestorów zagranicznych (Petrovic, Stankovic 2009, s. 9). Taki stan spraw kreuje pewny rodzaj hierarchii, w której nadrzędne miejsce zajmują podmioty dokonujące BIZ, z kolei pozycję podrzędną kraje o nie ubiegające się. Mając możliwość wyboru, inwestorzy zagraniczni rozmieszczają swoje aktywa w tych krajach, które zaproponują dogodniejsze warunki. Lepsze warunki przy tym rozkładzie sił oznaczają mniejsze korzyści dla kraju przyjmującego i większe zyski dla inwestorów zagranicznych. Wobec powyższego, zarówno inwestorzy zagraniczni, jak i kraje goszczące odnoszą pewnego rodzaju efekty z tego rodzaju kooperacji. BIZ jako połączenie kapitału, wiedzy oraz technologii (Balasubramanyam et al., 1996) mogą powodować szeroką gamę pośrednich oraz bezpośrednich efektów zarówno dla samych inwestorów, jak i krajów je goszczących. W przypadku jednak państw przyjmujących, te skutki mogą przybierać najrozmaitsze kierunki oddziaływania oraz siłę. Poziom oddziaływania efektów wywołanych obecnością firm zagranicznych jest pozytywnie skorelowany z wartością zainwestowanego kapitału. Kluczową rolę w zakresie rozmiarów BIZ, zainwestowanych w gospodarkę poszczególnych państw, odgrywa polityka skierowana na przyciąganie inwestorów zagranicznych: należyte sformułowana i właściwie funkcjonująca przyciąga BIZ, z kolei jej brak lub nieefektywność działają w kierunku odwrotnym (*Study on FDI and regional development*, 2006).

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie mogą mieć zarówno silny pozytywny wpływ na gospodarkę kraju goszczącego (Ram and Honglin, 2002; Johnson 2006; Ghatak, Halicioglu, 2007), jak i neutralny (Carkovic and Ross, 2002) albo zupełnie negatywny (Dutt, Amitava Krishna 1997; Alfaro, 2003). Charakter oddziaływania BIZ na otoczenie w państwie goszczącym zależy od wielu czynników. Tak np. BIZ wywierają pozytywny wpływ na gospodarkę dopiero tych krajów, których zasoby siły roboczej przekroczyły określony poziom edukacji (Borensztein et al., 1998), bądź które posiadają wystarczająco rozwinięty rynek finansowy (Alfaro et al., 2004). Skutki ich obecności także zależą od ogólnego poziomu rozwoju gospodarczego państwa przyjmującego. W przypadku krajów mniej rozwiniętych przeważa przekonanie o pozytywnym wpływie BIZ na rozwój gospodarczy (Lim, 2001; Slywester, 2005). Z kolei w ramach gospodarek rozwiniętych wpływ BIZ na ich wzrost jest minimalny albo wcale nie istnieje (Johnson, 2006). Siła i trwałość oddziaływania BIZ na otoczenie są również uzależnione nie tylko od ich ilości, ale też i strony jakościowej. W szczególności BIZ bazujące na wykorzystaniu znacznej ilości siły roboczej są bardziej sprzyjające długookresowej ekspansji gospodarczej niż te, które należą do kategorii kapitałochłonnych (Bode, 2007).

Zgodnie z powyższym można stwierdzić, że działalność firm z udziałem kapitału zagranicznego wywiera różnorodne skutki w kraju goszczącym. Ich siła i kierunek zależą zarówno od charakteru samych inwestycji, jak i czynników leżących po stronie państwa przyjmującego. Toczą się spory nad charakterem przejawiania się skutków funkcjonowania firm zagranicznych w skali kraju oraz w skali jego poszczególnych regionów. Według Mullen i Williams BIZ mają jednakowy stymulujący wpływ na rozwój gospodarczy zarówno poszczególnych regionów, jak i całego państwa goszczącego (Mullen, Williams, 2005). Z tą tezą nie zgadzają się jednak Girma i Wakelin, którzy twierdzą, że oddziaływanie BIZ różni się w zależności od przyjętej skali. Według nich działalność firm zagranicznych ma swój regionalny wymiar i uwarunkowania. Związane z napływem BIZ efekty przenikania (*spillover*), demonstracji, przenoszenie wiedzy, doświadczenia oraz nowych technologii przede wszystkim wpływają na rozwój regionów, w których działają firmy zagraniczne. Natomiast wpływ na cały kraj jest efektem wtórnym (Girma, Wakelin, 2001).

Ważne też jest zrozumienie wpływu BIZ na środowisko, w którym one bezpośrednio zostały rozmieszczone. W danym przypadku środowisko zostanie ograniczone do regionu, w którym inwestor zagraniczny prowadzi swoją działalność. Tak np. w przypadku Stanów Zjednoczonych działalność firm z udziałem kapitału zagranicznego sprzyja zmniejszaniu luki rozwojowej między mniej rozwiniętymi regionami a tymi, które cechują się większym poziomem dobrobytu (Torau, Goss, 2004). Mniej rozwinięte regiony, które aktywnie działają w zakresie przyciągania BIZ, mogą zmniejszyć lukę rozwojową dzielącą je od obszarów bardziej rozwiniętych na skutek wykorzystania materialnych i niematerialnych aktywów docierających do nich wraz z wejściem inwestora zagranicznego. Z kolei podobne badania przeprowadzone w Chinach oraz innych krajach wskazują na istnienie tendencji odwrotnej: napływ BIZ znacznie przyczynia się do poszerzenia luki rozwojowej między poszczególnymi regionami w zakresie dochodów (Mody, Wang, 1997; Zhang, Zhang, 2003; Xing, Zhang, 2004.). Jedną z przyczyn może być niezdolność mniej rozwiniętych regionów do przejmowania i wykorzystania potencjału zagranicznych firm funkcjonujących w ich obrębie (Girma, Wakelin, 2001).

Z powyższego można wywnioskować, że poziom oraz charakter oddziaływania BIZ na gospodarkę państwa przyjmującego są uzależnione zarówno od ogólnokrajowych uwarunkowań, jak i tych, którymi cechują się oddzielne regiony. Dlatego polityka skierowana na przyciąganie inwestorów zagranicznych powinna być rozwijana i udoskonalana na wszystkich poziomach. Z tej tezy logicznie wynika założenie, że BIZ będą wywierały większy wpływ na gospodarki państw przyjmujących, które cechują się większą spójnością w zakresie rozwoju regionalnego. Wobec tego zadaniem kraju dążącego do maksymalizacji skutków przebywania na swoim terenie inwestorów zagranicznych jest zrównoważony rozwój wszystkich regionów. Dobrym przykładem tego rodzaju działań jest

realizacja polityki spójności przez kraje Unii Europejskiej (*Consolidated versions of the Treaty on European Union*, 2006). Szereg funduszy unijnych wspiera politykę poszczególnych krajów członków w tym zakresie. Celem jest m.in. zwiększenie poziomu konwergencji gospodarczej między poszczególnymi regionami zjednoczonej Europy w celu uatrakcyjnienia tych obszarów dla inwestorów zagranicznych.

MOTYWY PODEJMOWANIA BIZ NA UKRAINIE

Ukraina jest państwem należącym do grupy gospodarek transformacji. Reformy wewnętrzne oraz towarzyszące im zmiany w zakresie relacji zewnętrznych powodują, że istnieje tam podwyższone ryzyko związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Ta sytuacja jest dodatkowo wzmagana na skutek istnienia szczególnego klimatu, oddziedziczonego po upadłym systemie socjalistycznym, który cechował się korupcją oraz biurokracją (Mo, 2001; Herzfeld, & Weiss, 2003). Dlatego w przypadku rozmieszczania swojej działalności na terenie Ukrainy firmy zagraniczne muszą się liczyć z istnieniem znacznego ryzyka gospodarczego.

Zanim jakikolwiek inwestor zagraniczny podejmie decyzję na korzyść pewnego kraju, zostaje przeprowadzone badanie potencjalnego ryzyka, które może napotkać w państwie goszczącym. W tym celu analizowane są opinie podmiotów, które na poziomie międzynarodowym zajmują się badaniem poziomu ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej w poszczególnych krajach świata. Jednym z najbardziej znanych w tym zakresie jest The Heritage Foundation. Obliczany przez tę organizację Wskaźnik Wolności Gospodarczej odzwierciedla stan spraw w zakresie najbardziej istotnych makroekonomicznych parametrów 183 krajów świata. Brane są pod uwagę osiągnięte przez wybrane państwo poziomy: handlu, podatków, wydatków rządowych, inwestycji, ochrony praw własności etc. Na przykład w 2010 r. Ukraina zajmuje 162 miejsce w ogólnoświatowym rankingu. Jest to najniższy wynik (43) wśród krajów należących do regionu europejskiego. Ten wynik umieszcza Ukrainę w grupie krajów o represyjnym charakterze prowadzenia działalności gospodarczej. Wskaźnik Wolności Gospodarczej pogorszył się o 2,3 pkt w porównaniu z rokiem poprzednim. Dla porównania: pierwsze trzy miejsca ww. rankingu zajmują Hongkong, Singapur i Australia (89,7; 86,1; 82,6 pkt odpowiednio). Najbliżsi sąsiedzi Ukrainy znacznie wyprzedzają ją w zakresie wolności prowadzenia działalności gospodarczej, a przez to i mniejszego ryzyka z tym związanego. Tak np. Białoruś zajęła 150 pozycję (48,7 pkt), Rosja – 143 (50,3 pkt), Polska – 71 miejsce (63,2 pkt), Turcja – 67 miejsce (63,8 pkt), Czechy – 34 miejsce (69,8 pkt) – (The Heritage Foundation).

Inne światowe statystyki również potwierdzają istnienie na Ukrainie dużego ryzyka związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej (Doing Business, 2010). Ma to niewątpliwie wpływ na decyzje zagranicznych inwestorów dotyczące rozpoczęcia swojej działalności w tym kraju. W 2010 r. Ukraina zajęła 142 miejsce wśród 183 gospodarek świata pod względem łatwości prowadzenia działalności gospodarczej. Na tak niską pozycję w ogólnoświatowym rankingu miało wpływ wiele czynników. Przykładowo, by rozpocząć działalność na Ukrainie trzeba pokonać przeciętnie 10 procedur z tym związanych, a więc prawie dwukrotnie więcej niż w krajach OECD bądź Europy Wschodniej. Cały ten proces również trwa ponaddwukrotnie dłużej niż w wymienionych krajach. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku prowadzenia robót budowlanych bądź rejestracji własności. Wieloma problemami są obwarowane procedury związane z uzyskaniem kredytów bądź ochroną inwestorów. Wiele problemów przedsiębiorcom dostarczają także znaczne niedoskonałości systemu fiskalnego. Nawet proces związany z zaprzestaniem działalności gospodarczej jest na Ukrainie o wiele bardziej kosztowny i czasochłonny niż w państwach Europy Wschodniej.

Mimo jednak istnienia tak dużego poziomu ryzyka związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej Ukraina pozostaje atrakcyjnym miejscem do realizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla wielu krajów świata. W 2009 r. swoją działalność w ramach tej gospodarki prowadziły podmioty ze 125 państw. Wartość zainwestowanego kapitału w gospodarkę Ukrainy w postaci BIZ na 01.01.2010 r. wynosiła 40 026,8 mln USD (Inwestycji zownishnioekonomichnoji dijalnosti u 2009 roci, 2009). Wśród krajów należących do grupy transformacji Ukraina zajmuje drugie miejsce (po Rosji) co do wartości zainwestowanych w jej gospodarkę BIZ (Transition Report, 2009). Wyżej wymienione wskaźniki ilościowe dowodzą, że inwestując na Ukrainie inwestorzy zagraniczni, przynajmniej hipotetycznie, spodziewają się uzyskiwać korzyści wielokrotnie przewyższające istniejące ryzyko. Wychodząc z założenia, że poziom ryzyka jest jednakowy na całym terenie Ukrainy, inwestorzy zagraniczni wybierają te branże gospodarki narodowej, które pozwolą im osiągnąć zamierzony rezultat.

Według ostatnich badań motywów podejmowania BIZ w krajach należących do grupy Wspólnoty Niepodległych Państw, dla korporacji niezajmujących się wydobywaniem ropy naftowej bądź innych surowców energetycznych, podstawowym motywem było zajęcie lokalnego rynku (Kudina, Jakubiak, 2008). Dlatego inwestorzy zagraniczni prowadzą działalność na terenie Ukrainy w tych branżach, które cechują się dużą chłonnością. Tabela 1 przedstawia informację na temat podstawowych rodzajów działalności gospodarczej, w które najbardziej angażują się inwestorzy zagraniczni. Dostarcza także informacji na temat branż gospodarki narodowej Ukrainy, które są najbardziej atrakcyjne dla inwestorów zagranicznych. Na skutek dążenia do maksymalizacji osiągniętych efektów BIZ są głównie rozmieszczane w ośmiu sferach działalności, które łącznie absorbują prawie 80% wszystkich bezpośrednich inwestycji zagranicznych Ukrainy. Dzięki temu pod-

mioty gospodarcze działające w tych branżach mają możliwość korzystania z wszystkich dóbr, które wpływają wraz z wejściem inwestora zagranicznego. Korzysta z tego zarówno bliższe, jak i dalsze otoczenie biznesowe tych przedsiębiorstw. W następnej części danej pracy zostanie przeprowadzona analiza skutków koncentracji zasobów BIZ w skali regionalnej.

Tabela 1. Skumulowana wartość BIZ w branży ukraińskiej gospodarki stanem na 01.01.2009 r.

Branża	Wartość skumulowana, mln. USD	Udział w ogólnej wartości BIZ, (%)
Ogółem w gospodarkę Ukrainy	35 723,4	100
Finanse, kredyty i ubezpieczenia	12685,0	35,51
Hutnictwo	5532,0	15,49
Handel wewnętrzny	3687,0	10,32
Budownictwo	1936,6	5,42
Przemysł żywnościowy	1685,9	4,72
Produkcja maszyn i obróbka metali	1149,0	3,22
Przemysł paliwowy i chemiczny	949,9	2,66
Rolnictwo	813,3	2,28
Pozostałe branże	7 284,7	20,39

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Banku Ukrainy oraz Państwowego Urzędu Statystyki Ukrainy.

REGIONALNE UWARUNKOWANIA BIZ NA UKRAINIE

Analiza rozmieszczenia BIZ w skali regionów wskazuje na istnienie znacznych dysproporcji w tym zakresie. Tak np. w 2009 r. prawie połowa zasobów inwestorów zagranicznych znajdowała się w m. Kijów. Pozostała zaś część BIZ została zainwestowana głównie w takie regiony, jak Autonomiczna Republika Krymu, dniepropietrowski, doniecki, zaporiski, kyjiwski, lwowski, odeski, charkowski.

Z tabeli 2 wynika, że spośród 27 regionów Ukrainy, łącznie z miastami Kijów i Sewastopol, lwia część BIZ przypada na zaledwie 9 z nich. Świadczy to o wysokim poziomie koncentracji i heterogeniczności wśród regionów Ukrainy w zakresie przyciągania BIZ. Co więcej, taka sytuacja odznacza się tendencją wzrostową. O tym świadczy obliczony indeks koncentracji Herfindahla-Hirschmana (HHI). Ma on następującą postać:

- HHI – wskaźnik koncentracji Herfindahla-Hirschmana,
- liczba regionów na Ukrainie; $n = 27$,
- wartość inwestycji w tym regionie,
- ogólna wartość BIZ zainwestowanych we wszystkich regionach Ukrainy.

Tabela 2. Udział poszczególnych regionów (oblasti) w ogólnej wartości BIZ zainwestowanych na Ukrainie w okresie 1999-2010 r.*

Region	1999	2000	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Autonomiczny Region Krymu	4,61	4,07	3,83	3,56	3,44	3,82	3,96	3,60	3,16	2,25	2,25
Winnycki	0,44	0,40	0,59	0,87	0,89	0,76	0,68	0,67	0,66	0,58	0,55
Wolyński	1,52	1,31	1,28	0,98	1,27	1,12	0,98	1,70	1,71	0,97	1,03
Dnipro-petrowski	6,20	5,46	4,84	7,83	9,04	9,48	15,01	14,72	12,76	9,65	8,80
Donecki	5,96	7,96	7,95	7,12	6,42	6,12	5,29	5,65	5,89	5,47	5,16
Żytomyrski	1,15	0,86	0,73	1,06	1,14	0,95	0,77	0,77	0,75	0,64	0,67
Zakarpacki	2,33	2,26	2,40	2,33	2,67	2,82	2,25	1,84	1,50	1,29	1,11
Zaporiski	8,22	6,59	5,75	6,70	6,67	5,62	4,72	3,78	3,31	3,04	2,73
Iwano-Frankiowski	1,24	1,13	1,04	1,28	1,41	1,40	1,18	1,14	1,67	1,74	1,93
Kyjowski	9,32	8,21	8,87	7,73	6,95	6,03	5,52	5,43	4,71	4,73	4,72
Kirowogradski	0,55	0,51	0,51	0,70	0,86	1,24	0,44	0,33	0,24	0,23	0,21
Lugański	1,01	0,87	0,82	0,94	0,85	1,69	2,31	1,77	1,34	1,21	1,81
Lwiwski	2,96	3,47	3,91	4,02	4,49	4,14	3,67	3,21	3,35	3,22	3,48
Mykołajowski	1,13	1,11	1,20	1,18	2,57	0,88	1,06	0,70	0,59	0,58	0,54
Odeski	6,55	5,63	5,41	5,32	5,59	5,98	5,16	4,48	3,83	3,51	3,26
Poltawski	3,07	6,38	5,58	2,79	2,60	2,43	2,40	1,97	1,60	1,86	1,39
Riwnenski	1,83	1,42	1,19	0,93	0,80	0,82	0,66	0,70	1,01	0,98	0,86
Sumski	0,72	0,96	0,93	2,34	2,08	1,56	1,42	0,98	0,78	0,57	0,71
Ternopiłski	0,65	0,53	0,56	0,49	0,42	0,43	0,34	0,28	0,22	0,21	0,21
Charkiowski	1,84	2,30	2,57	3,01	4,02	4,48	4,18	6,13	5,56	5,82	6,43
Chersonski	0,58	0,80	0,92	1,01	0,95	0,87	0,79	0,68	0,68	0,63	0,56
Chmelnycki	0,44	0,43	0,41	0,52	0,69	0,77	0,66	0,57	0,56	0,50	0,69
Czerkaski	4,33	3,18	2,65	1,52	1,44	1,41	0,85	0,72	0,76	0,61	0,70
Czerniwecki	0,38	0,25	0,23	0,30	0,30	0,28	0,24	0,23	0,22	0,22	0,19
Czernihowski	1,52	1,44	1,34	1,12	1,12	1,11	0,84	0,51	0,38	0,34	0,27
m. Kijów	30,97	31,99	34,09	34,05	30,98	33,04	33,81	36,66	42,09	48,65	49,29
m. Sewastopol	0,49	0,51	0,40	0,28	0,35	0,77	0,80	0,79	0,64	0,51	0,45

*Braną pod uwagę jest wartość BIZ, które faktycznie wpłynęły w regiony. Są bowiem także wartości, które nie zostały przyporządkowane żadnemu regionowi (np. wg stanu na 01.01.2010 r. wartość takich inwestycji wynosiła 8061,1 mln USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystyki Ukrainy.

Tabela 3. Wartość wskaźnika koncentracji Herfindahla-Hirschmana dla BIZ rozmieszczanych w poszczególnych regionach Ukrainy**a** – lata 1999–2004

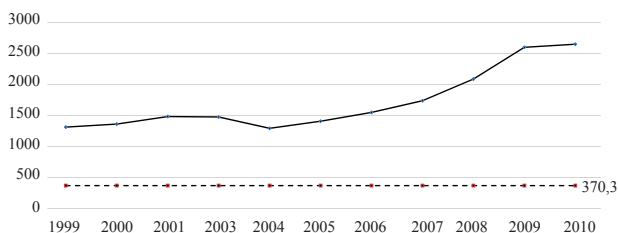
1999	2000	2001	2003	2004
1312,738	1361,322	1481,969	1474,451	1292,376

b – lata 2005–2010

2005	2006	2007	2008	2009	2010
1406,801	1548,841	1736,799	2086,514	2596,918	2647,609

Źródło: opracowanie własne.

Według założeń teoretycznych maksymalna wartość HHI wynosi 10 000. W tym przypadku uważa się, że 100% BIZ zainwestowanych zostało w jeden region. Z kolei minimalna wartość badanego wskaźnika kształtuje się na poziomie $10\,000/n$. W rozpatrywanym przypadku najniższa wartość $HHI = 10\,000/27 = 370,3$. W takiej sytuacji uważa się, że BIZ są rozmieszczone równomiernie między wszystkimi regionami.

Wykres. Dynamika HHI w okresie 1999–2010 r.**Źródło:** opracowanie własne.

Powyższy wykres świadczy o wzroście poziomu koncentracji rozmieszczenia BIZ w skali regionów Ukrainy. Jego najniższy poziom 1312,738 w 1999 r. prawie 4-krotnie przewyższa minimalną teoretyczną wartość wskaźnika. Z kolei najwyższy poziom (2647,609 – w 2010 r.) jest większy ponad 7-krotnie od poziomu określającego równomierne rozmieszczenie BIZ w skali kraju.

Wychodząc z założenia, że podstawowym motywem podjęcia działalności gospodarczej przez inwestorów zagranicznych na terytorium Ukrainy jest osiągnięcie maksymalnego poziomu zwrotności z inwestycji przez zajmowanie nowych rynków, można stwierdzić, że wybierane były te regiony, które cechują się największą chłonnością. W danym przypadku chłonność rynku będzie mierzona za pomocą dwóch wskaźników: liczby mieszkańców oraz ich przeciętnego wynagrodzenia.

Tabela 4. Podstawowe cechy rynków 9 regionów Ukrainy największych odbiorców BIZ

Region	Liczba mieszkańców, tys. os. na 01.01. 2010 r.	Przeciętne wynagrodzenie w 2010 r., UAH
Ukraina	45962,9	1916
Autonomiczna Republika Krymu	1965,3	1656
Dnipropetrowski	3355,5	2023
Donecki	4466,7	2183
Zaporiski	1811,7	1846
Kyjiwski	1721,8	1907
Lwiwski	2549,6	1632
Odeski	2391	1863
Charkiwski	2769,1	1757
m. Kijów	2785,1	2969
Dla 9 regionów	23815,8	1981,8

Źródło: opracowanie własne.

Dane tabeli 4 wskazują na to, że w 9 regionach Ukrainy – największych odbiorcach BIZ – mieszka prawie 52% społeczeństwa Ukrainy. Przeciętne wynagrodzenie mieszkańców tych terenów przewyższa poziom tego wskaźnika obliczonego dla całego kraju. Pozwala to na stwierdzenie, że wybrane 9 regionów Ukrainy są atrakcyjnym miejscem pod względem rynku dla lokalizacji działalności gospodarczej przez inwestorów zagranicznych. Co więcej, te regiony również są najbardziej rozwinięte z punktu widzenia gospodarczego. Wszystkie priorytetowe dla inwestorów zagranicznych działy gospodarki Ukrainy są skoncentrowane głównie na tych terenach: finanse, kredyt i ubezpieczenia – we wszystkich regionach; hutnictwo – regiony dnipropetrowski, donecki, zaporiski; handel wewnętrzny – we wszystkich regionach; budownictwo – Kijów i region; pozostałe działy również są bardzo dobrze rozwinięte we wszystkich ww. regionach.

Różnicowanie w rozwoju gospodarczym między poszczególnymi regionami Ukrainy ma swoje uwarunkowania historyczne, geograficzne oraz naturalne. Mają na to wpływ także technika i technologia stosowane w procesach produkcyjnych na tych terenach. Te dysproporcje nasiliły się znacząco od momentu rozpadu Związku Radzieckiego. Przed rokiem 1991 wszelkie dysproporcje były sztucznie wyrównywane przez „centrum”, tworząc tym samym iluzję zrównoważonego rozwoju oraz jednakowego poziomu dobrobytu. Ten cel był osiągany w szczególności przez nadmierne centralne finansowanie gospodarczej oraz społecznej sfery regionów wykazujących się zacofaniem w rozwoju, liczne dotacje oraz subwencje, planowanie cen oraz tworzenie jednakowych taryf transportowych (Valiullin, Shakirova, 2004, s. 102).

ZAKOŃCZENIE

Ukraina jest państwem, gdzie działalność gospodarcza narażona jest na bardzo wysokie ryzyko niepowodzenia. Mimo to jest to wciąż atrakcyjny kraj dla inwestorów zagranicznych. Realia jednak, w których inwestorom przychodzi funkcjonować, zmuszają ich do poszukiwania sposobów maksymalizacji prawdopodobieństwa uzyskiwania zamierzonych rezultatów. Dlatego wybierane są takie branże gospodarki narodowej oraz takie rynki, inwestowanie w ramach których zagwarantuje maksymalny poziom zwrotności z zainwestowanego kapitału. Takie postępowanie jednak prowadzi do podwyższenia poziomu heterogeniczności między poszczególnymi regionami Ukrainy w zakresie wartości BIZ. To zjawisko ma tendencję wzrostową. Już teraz prawie połowa wszystkich BIZ została zainwestowana w jednym mieście Kijów.

Podwyższenie poziomu koncentracji inwestycji zagranicznych nie stwarza sprzyjających warunków dla długookresowego rozwoju gospodarki zarówno poszczególnych regionów, jak i całego kraju. Wpływa to na rozwarstwienie się społeczeństwa i tworzenie luk w zakresie rozwoju gospodarczego. Bez realizacji specjalnej polityki państwowej skierowanej na niwelowanie różnic w zakresie rozwoju gospodarczego oraz kapitału ludzkiego w poszczególnych regionach Ukrainy to zjawisko będzie coraz bardziej się nasilało. Będą się powiększać tzw. tereny problemowe ekonomicznie i społecznie, więzi gospodarcze między oddzielnymi regionami będą coraz bardziej słabnąć, co w ostateczności może doprowadzić do dezintegracji całej gospodarki narodowej (Valiullin, Shakirova, 2004, s. 102).

Z powyższego wynika, że pozytywny wpływ obecności BIZ na rozwój kraju przyjmującego odbywa się na skutek rozwoju wyłącznie regionów, które początkowo wykazywały się lepszymi wynikami w zakresie rozwoju gospodarczego oraz socjalnego. Można więc stwierdzić, że realizacja przez inwestorów zagranicznych własnych celów przyczynia się do ulepszenia sytuacji w kraju goszczącym tylko wtedy, gdy ich interesy pokrywają się z kierunkami rozwoju terenów, na których działają firmy zagraniczne. Na skutek tego na Ukrainie można zauważyć ciągle wzrost regionalnej dysproporcji w zakresie napływu BIZ, co niewątpliwie ma swoje przełożenie także na gospodarczy oraz społeczny rozwój tych obszarów. Brak jakichkolwiek działań w tym kierunku doprowadzi do utworzenia i dalszego powiększania luki rozwojowej między małą liczbą bogatych i rozwiniętych regionów Ukrainy, a o wiele większą liczbą tych mniej rozwiniętych. Pozwala to na częściowe potwierdzenie hipotezy przyjętej do weryfikacji w ramach danej pracy.

LITERATURA

- Alfaro L. (2003), *Foreign Direct Investment and Growth: Does the Sector Matter*, „Harvard Business School”, Paper 14.
- Alfaro L., Chanda A., Kalemli-Ozcan S. and Sayek S. (2004), *FDI and economic growth: The role of local financial markets*, „Journal of International Economics”, 64, s. 89–112.
- Balasubramanyam V. N., Salisu M. A., and Sapsford D. (1996), *Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS Countries*, „Economic Journal”, s. 92–105.
- Bode E., Nunnenkamp P. (2007), *Does Foreign Direct Investment Promote Regional Development in Developed Countries? A Markov Chain Approach for US States*, „Kiel Institute for the World Economy”, Kiel Working Paper No. 1374, Kiel.
- Borenztein E., De Gregorio J. and Lee J.-W. (1998), *How does foreign direct investment affect economic growth*, „Journal of International Economics”, 45, s. 115–135.
- Carkovic M. and Ross L. (2002), *Does foreign direct investment accelerate economic growth?*, Minneapolis: University of Minnesota.
- Consolidated versions of the Treaty on European Union and of the treaty establishing of the European Community* (2006), „Official Journal of the European Union”, C 321 E/1.
- Dutt, Amitava Krishna (1997), *The pattern of direct foreign investment and economic growth*, „World Development”, 25 (11), s. 1925–1936.
- Doing Business 2010: Reforming through Difficult Times* (2009), „The World Bank”, IFC and Palgrave MacMillan, Washington.
- Emmett J.V. (1997), *Risk Management*, John Wiley & Sons.
- Ghatak A., Halicioglu F. (2007), *Foreign direct investment and economic growth: some evidence from across the World*, „MPRA” Paper No. 3563.
- Girma S., Wakelin K. (2001), *Regional Underdevelopment: Is FDI the Solution? A Semiparametric Analysis*. „Center for Economic Policy Research”, Discussion Paper 2995, Washington, D.C.
- Herzfeld T., & Weiss C. (2003), *Corruption and legal ineffectiveness: An empirical analysis*, „European Journal of Political Economy”, 19, s. 21–632.
- Inwestyciji zownishnioekonomichnoji dijalnosti u 2009 roci* (2009), „Derzavnyj Komitet Statystyky Ukrainy”, Ekspres vypusk, nr 35.
- Johnson A. (2006), *The Effects of FDI Inflows on Host Country Economic Growth*, „CESIS Working Paper Series”, Royal Institute of Technology, Paper No. 58, Sweden
- Kudina A., Jakubiak M. (2008), *The motives and impedimenta to FDI In the CIS*, VII OECD Global Forum on International Investment.
- Lim E. G. (2001), *Determinants of, and the relation between, foreign direct investment and growth; a summary of the recent literature*, „IMF Working Papers”, No: WP/01/175.
- Mo P. H. (2001), *Corruption and economic growth*, „Journal of Comparative Economics”, 29, s. 66–79.
- Mody A., Wang F.-Y. (1997), *Explaining Industrial Growth in Coastal China: Economic Reforms...and What Else?* „World Bank Economic Review”, 11 (2), s. 293–325.
- Mullen J.K., Williams M. (2005), *Foreign Direct Investment and Regional Economic Performance*, „Kyklos” 58 (2), s. 265–282.
- Narodowy Bank Ukrainy, www.bank.gov.ua.
- Państwowy Komitet Statystyki Ukrainy, www.ukrstat.gov.ua.
- Petrovic E., Stankovic J. (2009), *Country risk and effects of foreign direct investment*, „FACTA UNIVERSITATIS, Economics and Organization”, vol. 6, No. 1, s. 9–22.
- Ram R. and Honglin Z. (2002), *Foreign direct investment and economic growth: evidence*

- from cross-country data for the 1990s, „Economic Development and Cultural Change”, 51 (1), s. 205–215.
- Slywester K. (2005), *Foreign direct investment, growth and income equality in less developed countries*, „International Review of Applied Economics”, vol. 19, No. 3, s. 289–300
- Study on FDI and regional development* (2006) report by Copenhagen Economics with Professor Magnus Blomstrom, European Commission, Directorate- General for Regional Policy.
- The Heritage Foundation, available at <http://www.heritage.org/index/Ranking.aspx>.
- Torau M.A., Goss E. (2004), *The Effects of Foreign Capital on State Economic Growth*, „Economic Development Quarterly”, 18 (3), s. 255–268.
- Transition Report 2009: Transition in crisis?* (2009), „EBRD”.
- Valiullin Kh. Kh., Shakirova E. R. (2004), *The Heterogeneity of Russia’s Investment Space: Regional Aspect*, „Studies on Russian Economic Development”, vol. 15, No. 1, s. 102–107.
- Xing Y., Zhang K. H. (2004), *FDI and Regional Income Disparity in Host Countries: Evidence from China*, „Economia Internazionale” 57 (3), s. 363–379.
- Zhang X., Zhang K. H. (2003), *How Does Globalisation Affect Regional Inequality within a Developing Country? Evidence from China*, „Journal of Development Studies” 39 (4), s. 47–67.

CONDITIONINGS OF DECISION OF FOREIGN INVESTORS ON UKRAINE IN REGIONAL EXPRESSION

Key words: *foreign direct investment, risk, profitability in region, Ukraine*

Abstract: The purpose of the article is determination of influence of FDI on Ukrainian regional development. On the basis of theoretical grounds there will be presented question of heterogeneity in the sphere of regional distribution of FDI and also the influence of this phenomenon on development of host country. Methods of statistic data analysis and source materials will be used for this purpose. Induction will allow to draw the conclusions. In turn, the concentration index of Herfindahl-Hirschman indicates the situation in the distribution of foreign capital in Ukrainian regions. Test results indicate a substantial level of concentration of foreign capital invested in the Ukrainian economy. This has negative effects manifested in the stratification of society and creating gaps in economic development.